

можливим. Саме на стадії досудового розслідування відбувається значне обмеження існуючих прав і свобод людини, особливо на його початковому етапі. Надійні гарантії прав і свобод людини на цьому етапі повинні першочергово забезпечуватись.

Гарантії основних прав та свобод людини і громадянина становлять собою систему норм, принципів, умов та вимог, які в сукупності забезпечують додержання прав, свобод і законних інтересів особи. Систему кримінально-процесуальних гарантії становлять: 1) кримінально-процесуальна форма; 2) принципи кримінального процесу; 3) процесуальний статус учасників кримінального процесу; 4) можливість застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 5) прокурорський нагляд; 6) судовий контроль; 7) відомчий контроль; 8) інститут оскарження дій, рішень і бездіяльності органів і посадових осіб, що здійснюють кримінальне провадження; 9) юридична відповідальність учасників кримінального провадження тощо [5, с. 51].

Отже, гарантії основних прав і свобод людини і громадянина під час досудового розслідування становлять собою систему норм, принципів, умов й вимог, які в сукупності повинні забезпечувати додержання прав, свобод та законних інтересів особи.

Література

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 чер. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Скаун О. Ф. Теорія держави та права (Енциклопедичний курс): підручник. Харків: Еспада, 2006. 776 с.
3. Шадрин В.С. Обеспечение прав личности при расследовании преступлений. Москва: Юрлитинформ, 2000. 232 с.
4. Антонов К.В., Тертишник В.М. Система слідчих органів України та проблеми вдосконалення їх діяльності. *Вісник Академії митної служби України. Серія «Право»*. 2014. № 2 (13). С. 121-125.
5. Рожнова В.В. Курс лекцій із кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (загальна частина) / авт. кол. В.В. Рожнова та ін. Київ, 2012. 398 с.

УДК 304.4(043.2)

Толкачова І.А., к.ю.н.
Переверзєва К.М., магістр права,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ЗАХИСТ ВІД ПОСЯГАННЯ НА ПРАВО НА ЖИТТЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Питання прав людини та їх захисту в усі часи цікавили не тільки

вчених-правознавців, а й філософів, соціологів і представників інших областей знання. В рамках міжнародного та вітчизняного законодавства, різних наукових напрямків, існують певні трактування, ставлення до сутності права на життя, його реалізації і захисту. Досить часто ми стикаємося з порушенням своїх прав, у тому числі й права на життя.

Право на життя є фундаментальною основою всіх інших людських свобод і прав, які формуються в цій області. Воно виступає значущою цінністю цивілізації, оскільки значення і сенс усіх інших прав втрачається в разі смерті людини [1, с. 22].

Право людини на життя має на увазі, що держава повинна забезпечити захист індивіда від незаконних посягань на його життя. Допустимими визнаються виключно ті обмеження даного права, які прописані в нормативно-правових актах міжнародного рівня, що врегульовують питання захисту прав людини. Наприклад, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) не визнає порушенням позбавлення життя, якщо воно виступає підсумком застосування сили, яка була абсолютно необхідна для захисту будь-якої особи від незаконного насильства, здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою, при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання [2].

Суди часто стикаються при розгляді справ про порушення права людини на життя з неефективно проведеними розслідуваннями, перерахувавши головні вимоги до подібного виду процедур. Розслідування з метою досягнення критерію «ефективності» має відповідати наступним пріоритетним вимогам, відображеним в прецедентній судовій практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) при розгляді справ за ст. 2, 3 Конвенції: йому належить бути ретельним, незалежним, відповідальним обставинам, а матеріали і висновки слідства повинні знаходитися у відкритому доступі для родичів постраждалих, в тих рамках, в яких це не применшує його ефективність [3].

Найбільш точне визначення вимоги «ретельного розслідування» вказує, що органи державної влади зобов'язані в усіх випадках з усією серйозністю намагатися з'ясувати те, що насправді сталося, і не мають права покладатися на мало обґрунтовані і поспішні висновки з метою закриття справи або винесення рішення. Влада зобов'язана реалізовувати всі доступні для них заходи з метою збору необхідних доказів по даній справі, серед яких свідки, результати судової експертизи та ін. Будь-яке упущення або порушення основних принципів в процесі слідства, які принижують його прагнення до встановлення причини отриманих потерпілим тілесних пошкоджень або ж особистості осіб, винних у їх нанесенні, тягнуть за собою певний ризик недотримання зазначеного принципу [4, с. 35].

Крім цього, висновки слідчих органів повинні бути засновані на об'єктивному, ретельному і неупередженому аналізі належних елементів. Недотримання очевидного ходу слідства в чималому ступені применшує його можливість по встановленню обставин справи, також відповідальних за протиправне діяння осіб. У той же час ступінь і характер ретельності, що задовольняють мінімальний поріг ефективності проведення розслідування, перебувають у прямій залежності від обставин конкретної справи. Дані обставини повинні бути оцінені на базі сукупності відповідних фактів, а також з огляду на практичні реалії в роботі слідчих.

Ще один з важливих критеріїв ефективності – це оперативність в розслідуванні і в проведених слідчих заходах, тобто розслідування має бути досить швидким. У судових справах за заявами на недотримання ст. 2 Конвенції, де ефективність проведення офіційного розслідування має першочергове значення, ЄСПЛ часто робить оцінку того, наскільки оперативно органи державної влади зреагували на інформацію, що надійшла у вигляді скарги. При цьому враховуються момент початку розслідування, затримки в процедурі збору доказової бази, а також загальна протяжність в часі попереднього розслідування [5, с. 113].

А у випадках, коли смерть особи сталася в обставинах, що допускають порушення ст. 2 Конвенції, в числі інших дій, мається на увазі також і розтин трупа з метою надання повного і точного звіту про передбачувані ознаки недостойного поведження, пораненнях з об'єктивним аналізом клінічного огляду, а також про причини смерті.

Література

1. Рогова О.Г. Право людини на життя: загальнотеоретичний аспект. Тези доп. та наук. повідом. учасників наук. конф. молодих учених та здобувачів. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2005. С. 22-24.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 лис. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
3. Практика Європейського суду з прав людини. Юридична енциклопедія: ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.] Київ: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2003. Т. 5: П–С. 736 с.
4. Гориславський К. Гарантії права людини на самозахист від посягання на життя та здоров'я. *Право України*. 2001. № 12. С. 35-38.
5. Павленко Т. А. Щодо кримінально-правової охорони права людини на життя. *Зб. наук. пр. Харківського державного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Право*. Харків, 2016. Вип. 7. С. 113-122.